

ÇEVREYİ KİRLETME KABAHATI

Kadir Can ÖZEL*

ÖZ

Çevre, canlıları kapsayan geniş bir kavramdır. Bu sebeple, çevre kirliliğine karşı çevrenin korunması oldukça önemlidir. Çevrenin korunması, Anayasa'nın 56. maddesi aracılığıyla güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 56/1 hükmüne göre, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir".

Öte yandan, aynı zamanda birçok kanun aracılığıyla çevrenin korunması -normatif düzeyde- sağlanmaktadır. Nitekim çalışmamızın konusu olan "Çevreyi Kirletme Kabahati" 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesinde düzenlenmiştir. Bu önemi sebebiyle, çalışmamızda öncelikle çevreye ilişkin temel kavramlar incelenmiştir. Daha sonra ise çevreyi kirletme kabahatinin unsurları ve bu kabahatin yargısal denetimine ilişkin bazı önemli hususlara değinilmiştir.

Sonuç olarak, çevrenin korunması adına çevreyi kirletme kabahatinin göz ardı edilmemesi gerektiği söylenebilir. Ancak, çevrenin korunması sağlanırken idari para cezasıyla karşılaşan bireyler de korunmalıdır. Bu bağlamda, bireylerin hak kaybına uğramaması için yargısal denetim yolları etkin kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevrenin Korunması, İdari İşlem, İdari Para Cezası, Yargısal Denetim.

MISDEMEANOR OF ENVIRONMENTAL POLLUTION

ABSTRACT

Environment is a broad concept which involves living creatures. Therefore, environmental protection against environmental pollution is very important. Environmental protection is guaranteed with 56th article of the Constitution. According to 56/1th article of the Constitution: "Everyone has the right to live in a healthy and balanced environment".

On the other hand, environmental protection is provided -at a normative level- throughout several laws at the same time. Hence, the subject of our study "Misdemeanor of Environmental Pollution" is formed on 41th article of 5326 numbered Law of Misdemeanors. Because of this importance, basic concepts

* **Arş. Gör.**, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, **e-posta:** k.c.ozel@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0223-0382

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.733288

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 28/08/2019

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 01/04/2020

related to environment are primarily examined on our study. Afterwards elements of misdemeanor of environmental pollution and some important matters about judicial review of this misdemeanor are addressed.

As a conclusion, it can be said that misdemeanor of environmental pollution cannot be ignored for environmental protection. However, individuals who face administrative fine while environmental protection, should be protected too. On that note, judicial review ways should be used effectively in order not to cause loss of right of individuals.

Keywords: Environment, Environmental Protection, Administrative Process, Administrative Fine, Judicial Review.

GİRİŞ

İnsanlar günlük yaşantılarına devam ederken oluşan çevre kirliliğinin etkisi altında kalmaktadırlar. Bu bakımdan, insanların da içinde bulunduğu çevrenin korunması¹ hususu bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrenin korunması, hava - su - toprak kirlenmesinin önlenmesi ile canlıların kendi aralarında ve cansız çevreleriyle ilişkilerini düzen içinde devam ettirdikleri biyolojik, fiziksel, kimyasal sistemi ifade eden ekosistemin ve ekosistemlerin, genlerin, türlerin, bunlar arasındaki biyolojik çeşitliliğin korunması anlamına gelmektedir². Hatta atık maddelerin imha edilmesi, zirai alanların bakımı, doğanın korunması ve radyoaktif maddeler gibi kimyasalların üretiminin azaltılması da çevrenin korunması kapsamında değerlendirilmelidir³.

Bu önemi sebebiyle, insanın da içinde varlığını sürdürdüğü çevrenin korunması konusu en başta Anayasa'da⁴ güvence altına alınmıştır. Nitekim Anayasa'nın 56/1 hükmüne göre, "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir*". Çevrenin korunmasına ilişkin kanun düzeyindeki

¹ 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 2. maddesine göre, çevrenin korunması, "*Çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye, mevcut bozulmaları gidermeye, çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bütünü*" ifade etmektedir.

² YOKUŞ SEVÜK, s. 8.

³ ÜNVER / NUHOĞLU, s. 10.

⁴ R.G., T. 09.11.1982, S. 17863 (Mükerrer).

normatif düzenlemeler ise çeşitli kanunlarda yer almaktadır. Bu kanunların en başında 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun⁵ (ÇK) geldiği söylenebilir. Ayrıca, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun⁶ (TCK) üçüncü kısmındaki “*Topluma Karşı Suçlar*” başlığı altında yer alan ikinci bölümünde “*Çevreye Karşı Suçlar*” düzenlenmektedir. Bu bölümde, “*Çevrenin kasten kirletilmesi (m. 181)*”, “*Çevrenin taksirle kirletilmesi (m. 182)*”, “*Gürültüye neden olma (m. 183)*” ve “*İmar kirliliğine neden olma (m. 184)*” fiilleri suç olarak düzenlenerek, bu suçların işlenmesi durumunda çevrenin korunmasına yönelik cezalar öngörülmüştür.

Bununla birlikte, kabahatlerin -hukuka aykırılıkları korunarak- suç olmaktan çıkarılması eğiliminin⁷ bir sonucu olarak 5326 sayılı Kabahatler Kanunu⁸ (KK) yürürlüğe girmiş ve burada çevrenin korunmasına ilişkin kabahate de yer verilmiştir. KK'da “*Çevreyi kirletme (m. 41)*” ismiyle düzenlenen kabahat çalışmamızın esasını oluşturmaktadır. Çevreyi kirletmenin, insan ve çevre sağlığı üzerinde meydana getireceği olumsuz sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, çevreyi kirletme kabahatinin idare hukuku, ceza hukuku, kabahatler hukuku ve çevre hukukunun kimi yönlerinden yararlanılarak disiplinler arası bir üslupla irdelenmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Çalışmanın hareket noktasını oluşturan bu düşünceye dayalı irdeleme yapılırken, çevreyi kirletme kabahatinin genel hatları ele alınacak olup, bu kabahatin yargısal denetimiyle ilgili belli başlı hususlar üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Öte yandan, ÇK'da da karşılığında idari para cezası öngörülen çevreyi kirletmeye ilişkin kabahatler düzenlenmiştir. Bu bağlamda, ÇK m. 20 uyarınca, “*Egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine*”, “*Hava kirliliği yönünden kurulması ve işletilmesi izne tâbi olmayan tesislerin işletilmesi sırasında yönetmelikle belirlenen standartlara aykırı emisyonu neden olanlara*”, “*Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine başlamadan veya bu süreci tamamlamadan inşaata başlayan ya da faaliyete geçene*”, “*Ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltanlara*”, “*İçme ve kullanma suyu koruma*

⁵ R.G., T. 11.08.1983, S. 18132.

⁶ R.G., T. 12.10.2004, S. 25611.

⁷ DEMİRBAŞ, s. 193; Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZGENÇ, s. 101-107.

⁸ R.G., T. 31.03.2005, S. 25772 (Mükerrer).

alanlarına, kaynağın kendisine ve bu kaynağı besleyen yerüstü ve yeraltı sularına, sulama ve drenaj kanallarına atık boşaltanlara”, “Umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletenlere” çeşitli miktarlarda idari para cezası öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere, hem KK’da hem de ÇK’da çevre kirliliğine ilişkin kabahatler ve yaptırımlar mevcuttur. İki farklı kanunda çevre kirliliğine ilişkin kabahatlerin bulunması durumunda ne gibi özellikli durumların ortaya çıkacağına da değinmek isabetli gözükmektedir. Bu gibi durumlarda, KK’nın genel kanun olma niteliği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim KK’nın idari yaptırım kararlarına karşı kanun yollarına ilişkin hükümleri, -ÇK da dahil olmak üzere- diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde uygulanmalı (KK 3/1-a); ancak KK’nın diğer genel hükümleri idari para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün filler hakkında uygulanmalıdır (KK 3/1-b). Bu bakımdan, KK’nın genel hükümlerinde yer alan maddi ve usule ilişkin hükümler, örneğin ÇK’da yer alan ve hakkında idari para cezası öngörülen çevre kirliliğine ilişkin kabahatler meydana geldiğinde uygulama alanı bulacaktır. Bununla birlikte, ÇK’da idari para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımları dışında bir idari yaptırım öngörülmüşse, bu durumda KK genel kanun olarak uygulama alanı bulamayacaktır⁹.

Genel hatlarıyla çevreyi kirletme kabahatinin ele alınacağı çalışmada, öğretilerdeki görüşlerden, mevzuat hükümlerinden, yargı kararlarından yararlanılacak olup, öncelikle çevreyi kirletme kabahatinin çevreyle ilişkisini somutlaştırabilmek adına çevreyle ilgili temel kavramlar üzerinde durulması ve ardından çevreyi kirletme kabahatine ilişkin değerlendirmeler yapılması planlanmaktadır.

I. ÇEVREYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

A. Çevre

Fransızca’da “çevre” teriminin kökenleri 12. yüzyıldan itibaren kullanılan ve sözcüğün fiil hali olan “*environner* (çevrelemek, kuşatmak)” sözcüğüne kadar uzanmaktadır. İngilizce’de “*environment*” sözcüğü olarak kullanılan çevre terimi, bugünkü anlamıyla 1960’ların başından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Diğer dillerde çevreyi açıklamak üzere aynı dönemlerde yeni sözcükler ortaya çıkmıştır. Örneğin, Almanca’da “*umwelt*”, Hollandaca’da

⁹ SÖZÜER / DURSUN, s. 216; KANGAL, (2019), s. 97.

“milieu”, İspanyolca’da “medio ambiente”, Arapça’da “al biah”, Rusça’da “okruzhauchhaia”, Japonca’da “kankyo”¹⁰. Çevre sözcüğü, *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*’te birçok anlamda yer almaktadır. Bu anlamlardan biri, “Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi” iken; diğeri, “Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam”dır¹¹.

Kimi zaman çevre kavramı, moda olan bir fikir, zengin ülkelere özgü bir lüks, bir efsane, hippilerin ve altmış sekiz kuşağının fikirlerinden çıkan bir tartışma konusu, çiçekler ve minik kuşlar, büyümenin sınırları üzerine ekonomist ve düşünürlerin alarm çığılığı, doğal kaynakların tükenişinin duyurulması, kirlilik karşıtı ürün ve malların sergilendiği yeni bir piyasa olarak da görülebilmektedir¹².

Çevre kavramı, birçok dilde yeni bir terim olduğu için bu kavramın günlük dildeki kullanımı çok eskilere dayanmamaktadır. Kavramın günlük dildeki kullanımının yaygınlık kazanması 20. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmektedir. Zira bu tarihlerde çevre sorunları toplumların gündemine gelmeye başlamıştır¹³.

Kavram, oldukça geniş bir içeriğe sahiptir. Bundan dolayı, kavram üzerinde anlaşmaya varılabilen belirli bir tanım bulunmamaktadır¹⁴. Çevre kavramını tanımlamadaki güçlükler kavramın belli başlı alt ayrımlara bölünmesine sebep olduğundan, bu kavram niteliksel ve mekansal açılardan incelenebilir¹⁵. Bu bağlamda, teknik bilimlerde çevreye ilişkin “fiziksel çevre” ile “insan çevresi”¹⁶ ayrımı mevcutken; sosyal bilimlerde bu ayrım önemini

¹⁰ ALICA, (2011), s. 21.

¹¹ www.tdk.gov.tr, erişim: 21.03.2020.

¹² ÖĞÜTÇÜ, s. 4.

¹³ GÜNEŞ, s. 2.

¹⁴ ÖĞÜTÇÜ, s. 4.

¹⁵ YOKUŞ SEVÜK, s. 1.

¹⁶ Fiziksel çevre, “İnsanın yaşadığı, varlığını ve diğer canlı ve cansız türlerle ilişkilerini sürdürdüğü ortam” olarak tanımlanabilirken; insan çevresi / toplumsal çevre, “İnsanoğlunun belli bir dönemde bulunduğu fiziksel çevrede oluşturduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkilerin tümü” olarak tanımlanabilir. Bkz. GÜNEŞ, s. 3.

kaybetmiş ve “doğal çevre” ile “yapay çevre”¹⁷ ayrımı ağırlık kazanmıştır¹⁸.

Bununla birlikte, ÇK m. 2’de çevre kavramı oldukça geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Öğretide ise, çevre kavramı dar veya geniş anlamda ele alınmaktadır. Bu bağlamda, geniş anlamda çevreyi esas alan bilim insanı Albert Einstein, “*Ben olmayan her şey çevredir*” sözüyle bu duruma vurgu yapmıştır¹⁹.

Çevrenin kapsamının olabildiğince geniş tutulması ilk bakışta olumlu gibi gözükse de, böylesine kapsamlı ve soyut bir çevre tanımının çevrenin korunmasına ilişkin ödevlerin gerçekleştirilmesini zorlaştıracağı düşünülebilir. Bu sebeple, çevre kavramının kapsamı, çevrenin korunması ödevinin gerçekleştirilmesini etkisiz hale getirmeyecek boyutta algılanmalıdır. Bu bakımdan, çevrenin korunmasında dar kapsamlı çevre tanımı esas alınır, çevre yalnızca doğal çevreyi kapsayacaktır²⁰.

Geniş ve dar kapsamlı çevre kavramları arasında orta yolu bulmak için çevreyi, canlı varlıklar ve insan etkinlikleri üzerinde dolaylı veya doğrudan etkiler yapabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal bileşenlerin tümü olarak tanımlamak mümkündür²¹.

B. Çevre Kirliliği

Çevre kirliliği, “*Çevreyi, insan ve diğer canlıların gelişim ve sağlığını bozucu hale getiren her türlü faaliyet ve etkileşim*” olarak tanımlanabilir²². ÇK m. 2’ye göre ise, çevre kirliliği, “*Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki*”dir.

Ayrıca, öğretideki bir ayrıma göre, çevre kirliliğinin türleri, “*olumlu (aktif) çevre kirliliği*”, “*olumsuz (pasif) çevre kirliliği*”, “*manevi çevre*

¹⁷ Doğal çevre, “*Yerkürede insanın oluşumuna katkı yapmadığı, doğal gelişim ve değişimlerle oluşmuş yaşam ortamları*” olarak tanımlanabilirken; yapay çevre, “*İnsanoğlunun bilgi ve kültür birikimine dayalı olarak çeşitli kaynakları kullanarak oluşturduğu ve tamamen insan ürünü olan yaşam ortamları*” olarak tanımlanabilir. Bkz. GÜNEŞ, s. 3.

¹⁸ YILMAZ TURGUT, s. 2-3; ÖĞÜTÇÜ, s. 18-22.

¹⁹ Çevre tanımının geniş anlamda yapıldığı çeşitli tanımlar için bkz. GÜNEŞ, s. 3; ERTAŞ, s. 21-22; KELEŞ / HAMAMCI / ÇOBAN, s. 33.

²⁰ GÜNEŞ, s. 4.

²¹ KELEŞ / ERTAN, s. 14; Çevre kavramı hakkında ayrıntılı tanımlamalar için bkz. MEMİŞ, (2015), s. 6-8.

²² ERTAŞ, s. 102.

kirliliği” olarak üç grupta toplanabilir²³. Olumlu (aktif) çevre kirliliği, kişilerin faaliyet alanlarında fiziki olarak oluşan ve çevreye zarar veren ısı, buğu, toz gibi maddelerin oluşturduğu kirlilik türüdür. Olumsuz (pasif) çevre kirliliğinin ise, tanımı zordur. Nitekim bu kirlilik türünde, kişilerin faaliyet alanlarında oluşan ve çevreye zarar veren maddelerin oluşumu söz konusu değildir. Bu kirlilik türünde, faaliyetlerin kendisi doğal yapıyı bozmaktadır. Örneğin, bir arsa üzerine yapılan yüksek binanın diğer binaların güneş ışığını, hava akımını kesmesi ve televizyon dalgalarını engellemesi. Manevi çevre kirliliği ise, bir faaliyetin, çevrede yaşayan insanların ve diğer canlıların ruh sağlığını ve psikolojilerini olumsuz şekilde etkilemesidir. Örneğin, nükleer santralin veya bir baz istasyonunun çevrede yaşayanlar üzerinde yarattığı korku gibi²⁴.

Öte yandan, çevre kirliliğinin geçmişten bu yana uzanan klasik türleri olarak hava kirliliği²⁵, su kirliliği²⁶ ve toprak kirliliği²⁷ sayılabilir. Bu bağlamda, ÇK’da söz konusu kirlilik türlerini içeren çevre kirliliğine ilişkin kabahatlerin bulunduğu dile getirilmelidir. Nitekim ÇK m. 20’ye göre, “*Egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine*”, “*Hava kirliliği yönünden kurulması ve işletilmesi izne tâbi olmayan tesislerin işletilmesi sırasında yönetmelikle belirlenen standartlara aykırı emisyonu neden olanlara*” verilen idari para cezasının hava kirliliğinden; “*Ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltanlara*” verilen idari para cezasının su kirliliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bununla birlikte, çalışmamızın konusunu oluşturan ve KK m. 41’de düzenlenen çevreyi kirletme kabahatinin de, dolaylı olarak hava kirliliği ve su kirliliğiyle, doğrudan ise toprak kirliliğiyle ilgili olduğu belirtilebilir.

²³ Öğretideki çevreye yönelik müdahalelerin “*maddi (olumlu) müdahaleler*”, “*olumsuz müdahaleler*” ve “*manevi (psşik) müdahaleler*” şeklindeki ayrımı için bkz. ÇORTOĞLU, s. 105-174; ULUSAŖ, s. 161-172.

²⁴ ERTAŞ, s. 104.

²⁵ Hava kirliliği hakkında detaylı bilgi için bkz. ŞEN, (1994), s. 16; BOZKURT, s. 19-21; KELEŞ / HAMAMCI / ÇOBAN, s. 113-116; YAVUZ, s. 27.

²⁶ Su kirliliği hakkında detaylı bilgi için bkz. BOZKURT, s. 33-34; YAVUZ, s. 29-30; KELEŞ / HAMAMCI / ÇOBAN, s. 125-127.

²⁷ Toprak kirliliği hakkında detaylı bilgi için bkz. YILMAZ TURGUT, s. 4; ÖĞÜTÇÜ, s. 69; KELEŞ / HAMAMCI / ÇOBAN, s. 134-136; YAVUZ, s. 30-31; BOZKURT, s. 48-50.

II. ÇEVREYİ KIRLETME KABAHATİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

A. Genel Olarak

Arapça kökenli olan “kabahat” sözcüğü, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te “*Uygunsuz hareket, çirkin, yakışsız davranış, suç, kusur, töhmet*” ve “*Hafif hapis, para cezası veya meslek ve sanattan alıkonulma ile cezalandırılan suç*” olarak tanımlanmaktadır²⁸. KK m. 2’ye göre ise, kabahat, “*kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık*”tır. “Haksızlık” kavramına ilişkin bir açıklamaya Kabahatler Kanunu Tasarısı’nın genel gerekçesinde rastlanmaktadır: “*Haksızlık oluşturan bir fiilin suç veya kabahat olarak tanımlanmasında, izlenen suç politikası etkili olmaktadır. Ancak, bir fiilin suç veya kabahat olarak tanımlanmasında, bunun esasen haksızlık ifade etmesi gerektiği hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Esas itibarıyla haksızlık ifade etmeyen, hukuka aykırı olmayan bir fiil hiçbir surette suç veya kabahat olarak tanımlanamaz. ...*”²⁹. Bu gerekçeden yola çıkılarak ve kabahatlerin genel özellikleri göz önünde bulundurulurken, kabahati, işlenmesi durumunda karşılığında idari yaptırımların söz konusu olduğu ve bu idari yaptırımların idari para cezası ve idari tedbirler olarak vücut bulduğu bir haksızlık olarak tanımlamak mümkündür. İdari tedbirler, mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirlerdir (KK 16/2).

Kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar, KK’nın “Genel Hükümler” başlıklı birinci kısmında yer alan üçüncü bölümünde “İdari Yaptırımlar” şeklinde düzenlenmektedir. KK’nın ikinci kısmında yer alan “Çeşitli Kabahatler” başlığı altında düzenlenen çevre ihlaline ilişkin kabahatler genel olarak “Gürültü (m. 36)”, “Çevreyi kirletme (m. 41)” ve “Afiş asma (m. 42)” olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ancak, çalışmamızın konusunu “Çevreyi kirletme (m. 41)” kabahati oluşturmaktadır. Belirtilmelidir ki, çevreyi kirletme kabahatinin ortaya çıkması durumunda uygulanacak olan idari yaptırım türü idari tedbirlerin uygulanması değil, çeşitli miktarlarda değişen idari para cezalarının verilmesidir.

B. Korunan Hukuki Değer

Kabahatler hukukunda da tıpkı ceza hukukunda olduğu gibi hukuki değerlerin korunduğu görülmektedir. Genel olarak kabahatlerde korunan

²⁸ www.tdk.gov.tr, erişim: 21.03.2020.

²⁹ www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss840m.htm, erişim: 21.03.2020.

hukuki değer, bireylerin özgürlükçü bir toplumda gelişimini sağlayan ve hukuk düzeni tarafından korunan soyut, ideal değerlerdir. Ancak, kabahatler aracılığıyla korunan hukuki değerler bireye ait olsa da, çoğu durumda kabahatlerde korunan hukuki değer devlet ve toplum olmaktadır. Zira kabahatler hukukunun esas amacı kamu düzeninin sağlanmasıdır³⁰. Nitekim KK 1/1'e göre, kabahatleri düzenleyen KK'nın amacı, toplum düzeninin, genel ahlakın, genel sağlığın, çevrenin ve ekonomik düzenin korunmasıdır.

Bununla birlikte, çevreyi kirletme kabahatiyle korunan hukuki değer, bireylerin “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” olduğu söylenebilir (Anayasa 56/1). Çevreyi kirletme kabahati vasıtasıyla korunan hukuki değeri güvence altına alan kişilerin ise, devlet ile vatandaşlar olduğu belirtilmelidir. Zira “çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” (Anayasa 56/2).

C. Maddi Unsurlar

1. Konu

Kabahatin konusu, tıpkı suçta olduğu gibi üzerinde tipik hareketin gerçekleştirildiği kişi veya şey olarak açıklanabilir³¹. Bu bakımdan, KK m. 41 incelendiğinde, çevreyi kirletme kabahatinin konusunun “çevre” olduğu görülmektedir. ÇK m. 2'ye göre, çevre, “Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam”dır. Bu yönüyle çevreyi kirletme kabahatinin konusunu, birçok bileşeni içinde barındıran çevrenin oluşturduğu söylenebilir.

2. Fail ve Mağdur

a. Fail

Kabahatler bakımından fail, kabahat oluşturan icrai veya ihmali hareketi veya neticeyi gerçekleştiren kişiyi ifade etmektedir³². KK'da kullanılan “kişi” ifadesi, kabahatlerde failin yalnızca gerçek kişi olabileceğine işaret etmektedir. Tüzel kişiler hareket yeteneğine sahip olmadıklarından, tipe uygun bir hareketi gerçekleştirerek fail olmaları söz konusu değildir³³. Bu bağlamda,

³⁰ KANGAL, (2011), s. 104.

³¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 107.

³² ÖZEN, s. 82.

³³ KANGAL, (2011), s. 106.

KK'nın 43/A maddesinde “Tüzel kişilerin sorumluluğu” kabul edilmekle birlikte, bu sorumluluğun tüzel kişilerin faaliyetleri çerçevesinde görev üstlenen kişilere ait olduğu ileri sürülmektedir. Böylelikle kabahatten doğan sorumluluğun tüzel kişilere değil, gerçek kişilere yüklenmesi gerekmektedir³⁴. Bununla birlikte, çevreyi kirlenme kabahatinin ortaya çıktığı KK 41/2 ile KK 41/4'teki durumlarda, tüzel kişiler aleyhine de idari para cezası verilebildiği görülmektedir.

KK m. 41 kapsamında çevreyi kirlenme kabahatinin failini somut olarak belirlemek gerekirse, maddede sayılan şu kişiler çevreyi kirlenme kabahatinin faili olabilmektedir: “Evsel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişi (KK 41/1)”, “Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişi (KK 41/2)”, “Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişi (KK 41/3)”, “İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişi (KK 41/4)”, “Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişi (KK 41/5)”, “Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişi (KK 41/6)”.

Belirtilmesi gereken başka bir husus ise KK m. 14'tür. Kabahatlere iştiraki düzenleyen ve ileride daha detaylı incelenecek olan bu hükme bakıldığında, suçlarda olduğu gibi “fail” ve “suç / kabahat ortakları (şerikler)” şeklinde bir ayrıma gidilmediği görülmektedir. Bu sebeple, kabahatlerin işlenişine iştirak eden herkesin fail olarak sorumlu tutulduğu görülmektedir.

b. Mağdur

Kabahatlerin mağduru, kural olarak toplumda yaşayan veya belirli bir düzenin bozulmasından etkilenen herkeştir³⁵. Zira kural olarak kabahatin konusu bireye ait olmaktan çok, topluma aittir³⁶. Bu açıdan, çevreyi kirlenme kabahatinin mağdurunun da kural olarak bir kişi olmaktan ziyade, tüm toplum olduğu ve toplumun içinde yaşadığı çevre olduğu söylenebilir.

³⁴ KANGAL, (2011), s. 106.

³⁵ AKBULUT, s. 294; MAHMUTOĞLU, s. 41; ÖZEN, s. 84.

³⁶ KANGAL, (2011), s. 108.

3. Fiil, Netice ve Nedensellik Bağı

a. Fiil

Kabahatler icrai veya ihmali hareketle (davranışla, fiille)³⁷ işlenebilirler. İhmali hareketle işlenmiş kabahatin varlığı için kişi açısından belli bir icrai harekette bulunma yükümlülüğünün varlığı gerekir (KK m. 7). Bu yükümlülük altında bulunmayan kişi ihmali hareketle kabahat işleyemez. Ayrıca, tabiat olayları, hayvanlardan kaynaklanan olaylar, tüzel kişilerin faaliyetleri, sırf düşünce aşamasında kalan fikirler, refleks hareketleri, sara nöbeti veya uyku sırasında yapılan vücut hareketleri hukuki anlamda hareket olarak görülemezler³⁸.

Bu bağlamda, çevreyi kirletme kabahatinin fiilini “çevreyi kirletme” oluşturmaktadır. Bu fiil, “evsel atık³⁹ ve artıkları⁴⁰, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmak”, “bireysel atık ve artıkları atmak”, “hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesmek veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakmak”, “inşaat atık

³⁷ Hareket, insan bedeninden “yapmak” veya “yapmamak” biçiminde ortaya çıkan, dış dünyada bir önemi bulunan, iradi olan, en azından iradeyle dizginlenebilen maddi bir işittir. Bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 167; Ceza hukukunda çoğu zaman “fiil”, “hareket” ve “davranış” kelimeleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kabahatler hukukunda da benzer bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bkz. ÖZEN, s. 73; Kabahatlerin temelini, insanlar tarafından gerçekleştirilen hareket (davranış, fiil) oluşturur. Hareket, failin kişiliğinin dışavurumunu ifade eden, insan iradesiyle egemen olunabilen ve yönlendirilebilen davranışlardır. Bkz. KANGAL, (2011), s. 88; Hareket kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞIZ / TEPE, s. 222-223; ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA, s. 212-213.

³⁸ KANGAL, (2011), s. 88.

³⁹ ÇK m. 2’ye göre, atık, “Herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü maddeyi” ifade etmektedir.

⁴⁰ Atık kavramının ÇK m. 2’de tanımı yapılmışken, artık kavramına ilişkin bir tanıma ÇK’da rastlamak mümkün değildir. Atık kavramı ile artık kavramı birbirine karıştırılmamalıdır. Ertaş’a göre, artık, bir sanayi faaliyeti sonunda yararlanılması mümkün olmayan ve çevreye bırakılan maddelerdir. Yazara göre, çevreye bırakılan maddeler şayet çevreye zarar veriyorsa bu durumda artık maddeler atık madde niteliğine dönüşür (ERTAŞ, s. 109). Artık kavramı, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’teki anlamlarından birine göre ise, “Bir şeyin harcanıktan veya kullanıldıktan sonra artan bölümü”dür (www.tdk.gov.tr, erişim: 24.03.2020). Önemle belirtilmelidir ki, artık kavramı (uluslararası) çevre terminolojisinde kullanılan bir kavram değildir. ÇK’nın 1983 tarihli ilk metninde sık kullanılan artık kavramı, 2006 yılında ÇK’da yapılan değişiklikler sonucunda neredeyse ÇK’dan çıkarılmıştır (yalnızca ÇK’nın geçici 2. maddesinde artık kavramı kullanılmaktadır). Artık kavramı, hukuki açıdan yeterince belirgin bir anlama sahip olmadığından ve atık kavramından farklı bir içeriğe sahip olduğundan, bu kavramın atık kavramıyla birlikte anılması öğretilerde eleştirilmektedir. Bu eleştiriler için bkz. ALICA, (2008), s. 62.

ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmak”, “kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakmak”, “kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakmak” şeklinde farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır.

Buna ek olarak, ÇK’da, Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği’nde⁴¹, Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği’nde⁴², Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği’nde⁴³, Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği’nde⁴⁴, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nde⁴⁵, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği’nde⁴⁶ de yukarıda bahsedilen atık türlerine ilişkin çevre kirliliği kabahatlerine yer verildiği vurgulanmalıdır. Söz konusu mevzuat düzenlemeleri de aynı hukuki değer, yani devletin - toplumun korunmasına ve sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına hizmet etmektedir.

b. Netice ve Nedensellik Bağı

Netice, hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olarak tanımlanabilir⁴⁷. Netice, kabahatlerin kanuni tanımlarında belirtildiği sürece söz konusu olmaktadır. Böylelikle her kabahatte netice aranmamalı, KK’da öngörülen durumlarda neticenin meydana gelip gelmediğine bakılmalıdır⁴⁸.

Kabahatlerin, “sırf hareket kabahatleri” ve “neticeli kabahatler” şeklinde ayrılması mümkündür. Neticeli kabahatlerde, hareketten zaman ve mekan bakımından ayrılabilen ve zarar ya da tehlike etkisi doğuran bir neticenin varlığına ihtiyaç bulunmaktadır⁴⁹. Örneğin, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu⁵⁰

⁴¹ R.G., T. 21.12.2019, S. 30985.

⁴² R.G., T. 06.06.2015, S. 29378.

⁴³ R.G., T. 31.08.2004, S. 25569.

⁴⁴ R.G., T. 26.12.2004, S. 25682.

⁴⁵ R.G., T. 31.12.2004, S. 25687.

⁴⁶ R.G., T. 25.01.2017, S. 29959.

⁴⁷ Netice kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 180-181; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAŞIZ / TEPE, s. 237-242; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜN-YA, s. 246-248.

⁴⁸ KANGAL, (2011), s. 101.

⁴⁹ AKBULUT, s. 233-235.

⁵⁰ R.G., T. 10-11-12/01/1961, S. 10703-10704-10705.

m. 344'te düzenlenen vergi ziyayı kabahatinin oluşabilmesi için vergi kaybının bulunması gerekir⁵¹.

Ancak, sırf hareket kabahatlerinde hareketin yapılması ile tipikliğin meydana gelmesi eş zamanlıdır. Yani hareket yapılıp yapılmaz objektif tipiklik oluşmakta ve hareketten zaman veya mekan olarak ayrılabilen bir neticenin meydana gelmesi aranmamaktadır. Kabahatlerin büyük çoğunluğu da sırf hareket kabahatleri şeklindedir⁵².

Nitekim çevreyi kirletme kabahati de sırf hareket kabahati olarak görülebilir. Zira KK m. 41'de yer alan hareketlerin yapılmasıyla birlikte tipiklik meydana gelir. Örneğin, kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişinin bu hareketiyle eş zamanlı olarak çevreyi kirletme kabahati (tipiklik) meydana gelmekte ve kabahat oluşmaktadır. Bu durumda, kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarının ya da bunların mütemmim cüzlerinin sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakılmasının gerçekten çevreyi kirlettiğinin araştırmasının yapılmasına ihtiyaç kalmamaktadır. Zira çevreyi kirletme kabahati bir sırf hareket kabahatidir ve fiil ile netice arasında nedensellik bağının belirlenmesi gerekliliği bulunmamaktadır.

Tam da bu noktada sırf hareket kabahatleri ile neticeli kabahatler arasındaki ayrımın öneminin nedensellik bağından⁵³ kaynaklandığı söylenmelidir. Zira nedensellik bağı, hareket ile netice arasındaki nedensellik ilişkisinin tespit edilmesine yönelik olduğundan, yalnızca neticeli kabahatlerde söz konusu olabilir. Zira sırf hareket kabahatlerinde nedensellik bağının tespit edilmesine ihtiyaç yoktur. Sırf hareket kabahatlerinde, hareketin yapılmasıyla birlikte tipiklik de meydana gelmektedir⁵⁴.

⁵¹ TAŞDELEN, s. 117-118; BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 289.

⁵² KANGAL, (2011), s. 102.

⁵³ Nedensellik bağı hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 186-188; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAKSIZ / TEPE, s. 242 vd.; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 249 vd.

⁵⁴ KANGAL, (2011), s. 102.

D. Manevi Unsur

Kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde hem kasten⁵⁵ hem de taksirle⁵⁶ işlenebilir (KK m. 9). Buna göre, kanun, bir kabahat bakımından sadece kasten hareket edilmesini açıkça öngörmediği takdirde, ilgili kabahatin taksirle işlenmesi de mümkündür⁵⁷.

Bununla birlikte, mevzuatımızda sadece kasten işlenebilen kabahatler de vardır. Örneğin, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun⁵⁸ 14/a hükmüne göre, “Hayvanlara **kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek**” fiilleri sonucu oluşan kabahat ancak kasten işlenebilir.

Öte yandan, kabahatlerden dolayı idari yaptırım kararı verilebilmesi için failin en azından taksirle hareket etmiş olması gerekmektedir (KK m. 9). Yani kabahatler açısından objektif sorumluluk esasını benimsenmemiştir. Nitekim bu husus, hataya ilişkin olarak KK m. 10'da vurgulanmıştır⁵⁹.

KK'nın birinci kısmında yer alan “Genel Hükümler” başlığı altında düzenlenen 9. madde esas alındığında, çevreyi kirletme kabahatinin hem kasten hem de taksirle işlenebileceği söylenebilir. Zira KK'da, çevreyi kirletme kabahatinin yalnızca kasten işlenebileceği yönünde bir hüküm bulunmamaktadır. Buna ek olarak, çevreyi kirletme kabahatinden dolayı idari para cezası verilebilmesi için failin en azından taksirle hareket etmiş olması gerekmektedir.

E. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık, kasten veya taksirle gerçekleştirilen bir fiilin hukuk düzeninin bütünüyle çatışması ve çelişki içerisinde bulunmasıdır. Hukuka

⁵⁵ Kast kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 246 vd.; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞSIZ / TEPE, s. 263 vd.; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 290 vd.

⁵⁶ Taksir kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 257-263; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞSIZ / TEPE, s. 285; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 318-322.

⁵⁷ ÖZEN, s. 90; KANGAL, (2011), s. 110; Oysa 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 45/2 hükmüne göre, bir kabahatin işlenmesi bakımından failin kasten yahut taksirle hareket ettiğinin araştırılmasına gerek yoktu. Bu bakımdan, 19. yüzyıl ceza hukuku anlayışının bir ürünü olan bu düzenleme doğru bir düzenleme değildi. Bkz. ÖZGENÇ, s. 294.

⁵⁸ R.G., T. 01.07.2004, S. 25509.

⁵⁹ ÖZTÜRK, s. 132-133.

aykırılıktan bahsedebilmek için yalnızca kanunun değil, hukuk düzeninin bütününe bir fiili tasvip etmemesi gerekmektedir⁶⁰. Bununla birlikte, her hukuka aykırı fiil kabahat teşkil etmediği için hangi hukuka aykırı fiilin kabahat teşkil ettiğinin kanunla tanımlanması gerekir. Zira bu, “kanunilik ilkesi”nin⁶¹ bir gereğidir. Buna göre, kişiler hangi fiillerinin kabahat teşkil ettiğini önceden öğrenebilme ve ona göre davranabilme güvencesi ile olanağına kavuşmaktadırlar. Bir fiilin KK’da kabahat olarak tanımlanması aynı zamanda o fiilin hukuka aykırılığına da karine oluşturmaktadır. Ancak, bu karine, işlenen fiil bakımından bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmasıyla çürütülmektedir⁶².

KK m. 12’ye göre, “*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, Türk Ceza Kanununun hukuka uygunluk nedenleri ile kusurluluğu ortadan kaldıran nedenlere ilişkin hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır*”. KK’nın bu hükmü gereğince, TCK’da yer alan hukuka uygunluk nedenlerinin çevreyi kirlenme kabahati açısından da uygulanacağı söylenebilir.

Öte yandan, KK m. 10’a göre, “*Türk Ceza Kanununun hata hallerine ilişkin hükümleri, ancak kasten işlenen kabahatler bakımından uygulanır*”. Bu hükmün yalnızca kasten işlenen kabahatleri ele alması isabetsiz olarak değerlendirilebilir. Zira TCK’nın hataya ilişkin hükümleri, örneğin, çevreyi kirlenme kabahatinin taksirle işlenmesi halinde de uygulanabilmelidir.

F. Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri

1. Teşebbüs

Kabahat içeren bir normda belirtilen bütün maddi unsurları bünyesinde barındıran bir fiil, tamamlanmış bir kabahati ifade eder. Failin elinde olmayan nedenlerle bir kabahatin icra hareketleri tamamlanamamışsa ya da icra hareketleri tamamlanmakla birlikte netice gerçekleşmemişse, kabahatin

⁶⁰ Tüm hukuk düzeni tarafından hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilen bir durum bulunmadıkça, tipikliğin ihlal edilmesi halinde hukuka aykırılık da gerçekleşir. Bkz. ÖZEN, s. 95.

⁶¹ Kanunilik ilkesi, devletin cezalandırma yetkisinin sınırını oluşturmaktadır. Bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 43; Kanunilik ilkesine göre, bir davranış ne kadar zararlı, ahlaksız, vicdanı rencide edici olursa olsun, fiilin işlenmesinden önce cezalandırılacağı konusunda açık bir pozitif hüküm yoksa, fiil cezalandırılmaz. Bkz. TEZCAN / ERDEM / ÖNOK, s. 305; Kanunilik ilkesi, suç ve cezaların yalnızca kanunla konulması ve usulüne uygun olarak ilan edilerek herkes tarafından öğrenilmesinin temin edilmesini ifade etmektedir. Bkz. ÖZTÜRK / ERDEM / ÖZBEK, s. 42; ŞEN, (2009), s. 36; Kanunilik ilkesi hakkında eleştiriler için bkz. ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞIZ / TEPE, s. 77-78.

⁶² KANGAL, (2011), s. 120.

teşebbüs⁶³ aşamasında kaldığından söz edilir⁶⁴.

KK m. 13'e göre, "Kabahate teşebbüs cezalandırılmaz. Ancak, teşebbüsün de cezalandırılabilmesine dair ilgili kanunda hüküm bulunan haller saklıdır. Bu durumda, Türk Ceza Kanununun suça teşebbüse⁶⁵ ve gönüllü vazgeçmeye⁶⁶ ilişkin hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır". Bu bağlamda, KK m. 41'de düzenlenen çevreyi kirletme kabahatine teşebbüsün cezalandırılmayacağı söylenmelidir. Zira KK'da (m. 13'ün aksine) çevreyi kirletme kabahatine teşebbüsün cezalandırılabilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Çevreyi kirletme kabahatine teşebbüsün mümkün olmadığı kabul edilirse, bu durumda gönüllü vazgeçme hükümlerinin de uygulama alanı bulamayacağı söylenmelidir. Ancak, KK'nın 41/8 hükmünde, çevreyi kirletme dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idari para cezasına karar verilmeyebileceği düzenlenmektedir. Bu hükmün ilk bakışta bir gönüllü vazgeçme hükmü olarak değerlendirilmesi düşünülebilirse de, kanaatimizce bu hüküm çevreyi kirletme kabahati tamamlandıktan sonra gündeme geldiğinden, gönüllü vazgeçme niteliğinde bir hüküm değildir. Buna ek olarak, çevreyi kirletme kabahatinin bir sırf hareket kabahati olması ve çevreyi kirletme hareketinin yapılması ile tipikliğin meydana gelmesinin eş zamanlı olması göz önünde bulundurulduğunda, tamamlanmış bir kabahate teşebbüs ve / veya gönüllü vazgeçme hükümlerinin uygulanması düşünülemez. Bu sebeple, KK'nın 41/8 hükmü, olsa olsa bir etkin pişmanlık hükmünü anımsatabilir. Burada çevreyi kirletme kabahati tamamlandıktan sonra idari yaptırımlardan olan idari para cezasının verilip verilmeyeceği söz konusu olmakta ve bu konuda takdir yetkisi belediye zabıta görevlilerine bırakılmaktadır.

⁶³ Teşebbüs hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 287 vd.; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAKSIZ / TEPE, s. 481 vd.; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 552 vd.

⁶⁴ KANGAL, (2011), s. 151.

⁶⁵ Kabahatler bakımından da uygulama alanı bulan TCK'nın 35/1 hükmüne göre, suça teşebbüs, kişinin işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamamasıdır. TCK 35/2'de ise, teşebbüsün ceza indirimine tabi olduğu hükmüne bağlanmıştır.

⁶⁶ TCK m. 36'ya göre, "Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır"; Gönüllü vazgeçme hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAKSIZ / TEPE, s. 501-504.

2. İştirak

Kabahat içeren normun tanımında belirtilen tipiklik unsurları yalnızca bir kişi tarafından yerine getirildiği takdirde tek failden söz edilebilir. Bu durumda, idari para cezası uygulanmasının koşulları bu kişinin hareketi esas alınarak değerlendirilmelidir⁶⁷. Ancak, KK 14/1'e göre, "*Kabahatin işlenişine birden fazla kişinin iştirak etmesi halinde bu kişilerin her biri hakkında, fail olarak idari para cezası verilir*". Böylelikle kanun koyucu, en az iki kişinin hareketiyle işlenen kabahatler açısından iştirak⁶⁸ hükmünü kabul etmiş ve hareketi gerçekleştiren kişilerin hepsini "*fail*" olarak kabul etmiştir. Kabahatlere iştirak eden her bir kişinin fail gibi sorumlu olması, kanun koyucunun "teklik ilkesi"ni benimsediğini göstermektedir⁶⁹. Ancak, kanun koyucunun bu tasarrufu eleştiriye açıktır. Zira suçlarda olduğu gibi kabahatler bakımından da "fail" ve "suç / kabahat ortakları" ayrımının yapılması gerekirken, bunun yapılmaması hakkaniyetsiz uygulamalara yol açabilecektir.

Diğer kabahatlerde olduğu gibi çevreyi kirletme kabahatinde de, kabahatin işlenmesine birden fazla kişinin iştirak etmesi halinde bu kişilerin hepsi fail olarak idari para cezasıyla karşılaşacaklardır. Örneğin, hayvan kesimi için tahsis edilen yerler dışında A'nın bir yer tahsis ettiğini, B'nin kesilecek hayvanı oraya getirdiğini, C'nin hayvanı kestiğini ve D'nin de kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait bir sair alana bıraktığını varsayarsak, bu durumda A, B, C ve D'nin her birinin çevreyi kirletme kabahatine uygulanan idari para cezasıyla, fail olarak karşılaşacakları söylenebilir. Oysa bu kişiler arasında, fiillerinin ağırlığına, oluşturduğu haksızlığın yoğunluğuna göre "fail" ve "kabahat ortakları" şeklinde bir ayrıma gidilmesi cezalandırma açısından hakkaniyete daha uygun bir uygulama olacaktır.

3. İçtima

KK'da birçok müessese düzenlenirken, hüküm bulunmayan hallerde çoğunlukla TCK'ya atıf yapılarak sorunun halledilmesi benimsenmiştir. Ancak, içtima⁷⁰ müessesesinde TCK'ya herhangi bir atıf yapılmamakta ve KK m. 15'te yer alan "*İçtima*" düzenlemesi kendine has bir düzenleme

⁶⁷ KANGAL, (2011), s. 155.

⁶⁸ İştirak hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 323 vd.; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞSIZ / TEPE, s. 543 vd.; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 590 vd.

⁶⁹ AKBULUT, s. 415; ÖZEN, s. 228.

⁷⁰ İçtima hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 311 vd.; ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞSIZ / TEPE, s. 579 vd.; ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA, s. 635 vd.

olarak uygulanmaktadır⁷¹. Bu bakımdan, örneğin, KK 15/2’de yer alan “*Aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı idarî para cezası verilir. Kesintisiz fiille işlenebilen kabahatlerde, bu nedenle idarî yaptırım kararı verilinceye kadar fiil tek sayılır*” şeklindeki düzenlemeyi kabahatlere özgü yorumlamak gerekir. Zira kabahatlerde, suçlarda olduğu gibi TCK m. 43’te düzenlenen “*Zincirleme suç*” hükümlerinin uygulama alanı bulması söz konusu değildir. Ancak, KK 15/2’de düzenlenen hüküm, “*Zincirleme kabahat*” şeklinde isimlendirilebilir.

Diğer yandan, içtima müessesesinin çevreyi kirletme kabahati bakımından da uygulama alanı bulabileceği söylenebilir. Bu bakımdan, özellikle KK 15/3 üzerinde durulmalıdır. Bu hükme göre, “*Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır*”.

Bu önemi sebebiyle KK 15/3’le ilgili öğretide çeşitli görüşler mevcuttur. Nitekim öğretideki bir görüşe göre, aynı fiil için iki ceza uygulanmaz kuralı, aynı fiil için hem adli hem de idari para cezasının uygulanmasına engel oluşturmaz. Bu görüşe göre, bir fiilin hem suç hem de idari para cezasını gerektiren bir haksızlık oluşturması halinde, suç karşılığında adli; idari para cezası gerektiren haksızlık karşılığında idari para cezası uygulanmalıdır. Zira idari yaptırımlara, adli yaptırımlara ilişkin sonuçlar bağlanamaz⁷². Bir başka görüşe göre, KK 15/3’le, suç ile kabahat arasında “*non bis in idem ilkesi*” kabul edilmiştir⁷³. Bir başka görüşe göre ise, bir fiil hem suç hem de kabahat oluşturuyorsa, ortaya çıkan içtima şekli içtimadır⁷⁴.

Öğretideki görüşler böyle olmakla birlikte, çevreyi kirletme kabahati açısından aynı fiil nedeniyle faile yalnızca bir yaptırım uygulanmasının kabul edilmesinin doğru olduğu kanaatindeyiz. Bu bağlamda, örneğin, bir kişinin tek bir fiiliyle hem TCK m. 181’de düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçuna sebebiyet vermesi hem de KK m. 41’de düzenlenen çevreyi kirletme kabahatine sebebiyet vermesi durumunda, bu kişiye yalnızca suçtan dolayı yaptırım uygulanmalı; kabahatten dolayı yaptırım uygulanmamalıdır. Ancak, çevrenin kasten kirletilmesi suçundan dolayı ceza verilememesi halinde, fail çevreyi kirletme kabahatinden sorumlu tutulmalıdır.

⁷¹ ÖZEN, s. 121.

⁷² DONAY, s. 427.

⁷³ EKİCİ, s. 71-72; YALÇIN, s. 83.

⁷⁴ AKBULUT, s. 271.

G. Yaptırım

Suç fiili karşılığında uygulanan ceza yaptırımları, hapis ve adli para cezasıyken; kabahat sonucunda uygulanan idari yaptırımlar kişilerin malvarlığına yönelik olup, idari para cezaları ve idari tedbirlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, KK'nın 41. maddesinde düzenlenen çevreyi kirlletme kabahati sonucunda da bir idari yaptırım olan idari para cezası uygulanmaktadır.

Çevreyi kirlletme kabahati sonucu öngörülen idari para cezaları, KK m. 41'deki ilk altı fıkrada düzenlenmektedir. Buna göre, çevreyi kirlletme kabahati sonucunda uygulanacak çeşitli miktarlardaki idari para cezaları;

1- *“Evsel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişi ile bireysel atık ve artıkların atılması halinde yirmi Türk Lirası idarî para cezası (KK 41/1)”*,

2- *“Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye, beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası (KK 41/2)”*,

3- *“Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası (KK 41/3)”*,

4- *“İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası (KK 41/4)”*,

5- *“Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye elli Türk Lirası idarî para cezası (KK 41/5)”*,

6- *“Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye ikiyüzelli Türk Lirası idarî para cezası (KK 41/6)”* verilecek şekilde normatif olarak düzenlenmektedir.

Belirtilmelidir ki, KK'da düzenlenen idari para cezaları üçe ayrılmaktadır. KK'nın *“İdari para cezası”* başlıklı 17. maddesine göre, idari para cezası,

maktu⁷⁵ veya nispi⁷⁶ olabilir yahut kanunda alt ve üst sınırları gösterilmek suretiyle belirlenebilir.

Kabahatlere uygulanan idari para cezaları, kimi zaman maktu olarak düzenlendiğinden, alt ve üst sınırları belirlenmemektedir. Böyle düzenlemelerle, aynı fiiller hakkında alt ve üst sınırlar arasında takdir edilecek farklı meblağların ortaya çıkaracağı sorun, kanun koyucu tarafından engellenmek istenmektedir⁷⁷. Nitekim KK 41/1, 41/3, 41/5 ile 41/6'da çevreyi kirletme kabahati sonucu uygulanan idari para cezalarında durum böyledir. Yani bu fıkralarda düzenlenen fiilleri gerçekleştirenler hakkında sabit miktarlara sahip olan maktu idari para cezalarının uygulanması gerekecektir.

KK 41/2 ile 41/4'te düzenlenen durumlarda ise, uygulanacak idari para cezalarının alt ve üst sınırları gösterilmek suretiyle belirlenmiştir. Bu sebeple, bu hükümlerdeki idari para cezaları uygulanmadan önce alt ve üst sınırlar arasında uygulanacak miktar cezayı uygulayacak makam tarafından belirlenmelidir. Bu miktarın belirlenmesini belediye zabıta görevlileri gerçekleştirecektir (KK 41/7). Belediye zabıta görevlileri, miktarı belirlerken kabahatin haksızlık içeriği ile failin kusuru⁷⁸ ve ekonomik durumunu birlikte göz önünde bulundurmalıdırlar (KK 17/2).

İdari para cezasına hükmedilebilmesi için kanunda açıkça düzenleme bulunması ve idari para cezası uygulama yetkisinin ilgili idareye⁷⁹ açıkça tanınmış olması gerekmektedir⁸⁰. Nitekim belediye tüzel kişiliği (idare) içinde yer alan ve belediye teşkilatına bağlı olarak çalışan belediye zabıta

⁷⁵ Maktu idari para cezası, kabahat karşılığında öngörülen ve miktarı değişmeyen idari para cezasıdır. Yani kabahat için kanunda belirtilen idari para cezasının miktarı sabittir. Bkz. KANGAL, (2019), s. 267; GÜÇLÜ, s. 100.

⁷⁶ Nispi idari para cezası, miktarı önceden kanun tarafından belirtilmeyip, failin kabahati gerçekleştirmekle elde ettiği yarar ya da yol açtığı zararla orantılı olarak miktarı değişebilen idari para cezasıdır. Bkz. KANGAL, (2019), s. 279; GÜÇLÜ, s. 103.

⁷⁷ ULUSOY, s. 148.

⁷⁸ Kusurluluk, failin hukuka uygun hareket edebilme imkanına sahip olduğu halde, hukuka aykırı bir davranışı seçmiş ve gerçekleştirmiş olması nedeniyle kınanabilmesi ve neticenin ona subjektif olarak yüklenebilmesidir. Bkz. ÖZBEK / KANBUR / DOĞAN / BACAĞIZ / TEPE, s. 369; Kusurluluğun içinde yer alan kusur kavramı, failin özgür iradesiyle haksızlığı seçmesidir. Bkz. OZANSÜ, s. 32.

⁷⁹ Adli para cezası, bir suç karşılığında ceza mahkemeleri tarafından karara bağlanırken; idari para cezası bir kabahat karşılığında kural olarak idari makamlar tarafından karara bağlanmaktadır. Bkz. GÜÇLÜ, s. 98.

⁸⁰ OĞURLU, s. 91; Adli para cezasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZGENÇ, s. 761 vd.

görevlilerinin, çevreyi kirletme kabahati sonucunda idari para cezası uygulayabilme yetkisi açıkça KK'da düzenlenmektedir. Bu durum aynı zamanda “kanunilik ilkesi”nin de bir yansımasıdır. Kanunilik ilkesi normatif düzeyde TCK'nın “Suçta ve cezada kanunilik ilkesi” başlıklı 2. maddesinde⁸¹, Anayasa'nın “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddesinin ilk üç fıkrasında⁸² ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “Kanunsuz ceza olmaz” başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasında⁸³ açıkça düzenlenmektedir.

Öte yandan, KK m. 41'deki fiiller sonucunda meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idari para cezasına karar verilmeyebilir (KK 41/8). Bu hükümde, belediye zabıta görevlilerinin takdir yetkilerini kullanacakları görülmektedir. Bununla birlikte, KK m. 41'deki hükümler, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere belediye sınırları içinde uygulanır (KK 41/9, 41/10).

H. Yargı Yolu

Çevreyi kirletme kabahati sonucunda belediye zabıta görevlilerinin verdiği idari para cezaları⁸⁴ kimi zaman hakkaniyete aykırı olarak verilmiş yahut yanlış takdir edilmiş olabilir. Böyle bir hukuka aykırı idari para cezasıyla karşılaşan kişiler, bu cezaya karşı yargısal yollara başvurma ve cezayı yargısal denetime taşıma hakkına sahiptirler. Yargısal yollara başvuru hakkı, temel hak ve özgürlüklerden olup, Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Nitekim Anayasa'nın 36/1 hükmüne göre, “Herkes, meşru vasıta ve yollardan

⁸¹ “(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez. (2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz. (3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz”.

⁸² “(1) Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. (2) Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. (3) Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur”.

⁸³ “Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez”.

⁸⁴ İdari para cezası, birel işlem olarak değerlendirilmelidir. Zira idari para cezalarından ortaya çıkan hukuki durum öznel ve kişiseldir. İdari para cezasının miktarı, yetkili ve görevli idari merci tarafından her olayın somut özelliklerine göre, kişilerin subjektif durumları göz önünde bulundurularak hesaplanarak ayrı ayrı tespit edilir ve tespit edilen, uygulanan idari para cezası bir kez uygulanmakla sona erer. Bkz. ÖZAY, (1996), s. 343; ÖZAY, (2017), s. 441.

faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”.

Anayasa'nın 125/1 hükmüne göre, “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. ...*”. Bu hükümden, belediyenin kamu tüzel kişiliği içinde yer alan belediye zabıta görevlilerinin⁸⁵ birel (bireysel) idari işlem (idari karar)⁸⁶ niteliğinde verdiği idari para cezalarına karşı yargı yoluna başvurunun açık olduğu anlaşılmaktadır. Lakin, bu yargı yolunun idari yargı yolu mu yoksa adli yargı yolu mu olduğunun tespit edilmesi önemlidir.

Belediye teşkilatında yer alan belediye zabıta görevlilerinin, kamu gücünü kullanarak, kamu yararı amacıyla, tek taraflı olarak tesis ettiği işlemlerin her halde idari yargının denetim alanına gireceği düşüncesi isabetli gözükmemektedir. Çünkü KK'nın “*Genel kanun niteliği*” başlıklı 3. maddesine göre,

“Bu Kanunun;

a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında uygulanır”.

Yani KK'nın idari yaptırım kararlarına karşı yargısal korunmaya ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine bir hüküm bulunmadığı sürece uygulama alanı bulacaktır. Başka bir ifadeyle, KK dışındaki kanunlarda idari

⁸⁵ 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 51/1hükmüne göre, “*Belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörülen ceza ve diğer yaptırımları uygular*”.

⁸⁶ Birel (bireysel) idari işlemler (idari kararlar), belli kişi ve durumlara ilişkin olan işlemlerdir. Birel idari işlemler aracılığıyla, belli kişiler için hukuki durumlar yaratılır, değiştirilir veya kaldırılır. Bu sebeple, birel idari işlemler, idari kararlar olarak da isimlendirilirler. İdari fonksiyonun yerine getirilmesi için yapılan işlemlerin büyük bir kısmı idari kararlar şeklinde olurlar. Örneğin, atama, kamulaştırma, ruhsat verme, vergi tarh ve tahakkuk işlemleri. Bununla birlikte, idari kararlar, tek yanlılık, icraîlik, hukuka uygunluk karinesinden yararlanma ve yargısal denetime tabi olma gibi özelliklere sahiptirler. Bkz. GÜNDAY, s. 123; Birel idari işlemler, belirli bir kişinin ya da kişilerin veya nesnelerin hukuki durumunu değiştiren, onları bir hukuki duruma sokan veya bir hukuki durumdan çıkaran işlemlerdir. Bkz. YILDIRIM / YASİN / KAMAN / ÖZDEMİR / ÜSTÜN / OKAY TEKİNSOY, s. 338; Ayrıca bkz. AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s. 340-341; SANCAKDAR / US / KASAPOĞLU TURHAN / ÖNÜT, s. 363; GÖZLER / KAPLAN, s. 248-250; ATAY, s. 441-445; MEMİŞ, (2017), s. 241; ÇAĞLAYAN, (2018), s. 198-199.

yaptırım kararlarına karşı idari yargı yoluna gidileceğine ilişkin bir hüküm varsa, bu durumda adli yargı yoluna gidilemeyecektir. Böyle bir özel hüküm bulunmadığı takdirde KK uyarınca adli yargı yoluna gidilecektir⁸⁷.

Bu bağlamda, çevreyi kirletme kabahatini işleyen gerçek veya tüzel kişiler aleyhine verilen idari para cezalarına karşı gidilecek yargı yolunun belirlenmesinde diğer kanunlarda bu konuyu düzenleyen herhangi bir düzenleme olmadığı için genel kanun niteliğinde olan KK'ya bakılmalıdır. Bu gözle KK incelendiğinde, bir idari yaptırım olan idari para cezasına karşı gidilecek yargı yolunun “adli yargı” olduğu sonucuna varılmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 2014 yılında verdiği bir kararda da, “*Davacıya ait işyerinde şikayet üzerine yapılan incelemede, canlı müzik izni almadan canlı müzik yapıldığının belirlendiğinden bahisle, 1608 sayılı Kanun'un 1. maddesi uyarınca verilen idari para cezası ile işyerinin 2 hafta süre ile faaliyetten men edilmesine ilişkin Belediye Encümen Kararının iptali istemiyle açılan davanın Kabahatler Kanunu uyarınca adli yargı yerinde görülmesi gerekir. Kabahatler Kanunu'nun 3. maddesinde belirtildiği üzere, idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümler, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde uygulanır*” denilmek suretiyle adli yargı yoluna işaret edilmiştir⁸⁸.

Ancak, idari yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişiyle ilgili olarak idari yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması halinde, idari yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte ilgili idari yargı merciinde görülecektir (KK 27/8). Bu bakımdan, belediye zabıta görevlileri tarafından bir kişi hakkında hem idari para cezası verilmiş hem de idari yargının görev alanına giren bir idari işlem yapılmışsa, bu durumda idari para cezasının hukuka aykırılığı iddiası, işlemin iptali talebiyle birlikte idari yargıda görülecektir.

⁸⁷ KANGAL, (2019), s. 443.

⁸⁸ UYM. HB., T. 01.04.2014, E. 2014/456, K. 2014/487 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020). Aynı yönde başka kararlar için bkz. UYM. HB., T. 21.11.2005, E. 2005/76, K. 2005/102 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020); UYM. HB., T. 21.11.2005, E. 2005/77, K. 2005/103 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020); UYM. HB., T. 02.07.2007, E. 2007/202, K. 2007/148 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020); UYM. HB., T. 22.12.2008, E. 2008/149, K. 2008/367 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020); UYM. HB., T. 22.12.2008, E. 2008/281, K. 2008/393 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020); UYM. HB., T. 27.01.2014, E. 2014/81, K. 2014/68 (www.kararlar.uyusmazlik.gov.tr, erişim: 21.03.2020).

I. Görevli ve Yetkili Mahkeme

İdari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararına karşı sulh ceza mahkemesine (hakimliğine)⁸⁹ başvurulabilir (KK 27/1)⁹⁰. Bu durumda, belediye zabıta görevlilerinin çevreyi kirletme kabahatinden kaynaklanan idari para cezalarına karşı, cezanın muhatabı olan gerçek veya tüzel kişi yahut bu kişilerin kanuni temsilcisi veya avukatı sulh ceza hakimliğine vereceği bir dilekçeyle başvuru yapılabilir (KK 27/3)⁹¹. Bu başvuruda, aleyhlerine hükmedilen cezanın kaldırılması talep edilmelidir.

Sulh ceza hakimliklerinin idari para cezalarını denetlemekle görevli olması Anayasa Mahkemesi nezdinde de kabul görmektedir. Zira sulh ceza

⁸⁹ 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 84. maddesiyle, 5230 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'a eklenen geçici 6. maddeyle "sulh ceza mahkemeleri" yürürlükten kaldırılmış ve sulh ceza mahkemelerinin yerine "sulh ceza hakimlikleri" kurulmuştur. 6545 sayılı Kanun'un 83. maddesiyle, 5320 sayılı Kanun'a eklenen ek 1. maddeye göre, "*Kanunlarda sulh ceza mahkemesi veya sulh ceza hâkimine yapılan atıflardan, idari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurulara, ... ve kanunlarda sulh ceza mahkemesince veya hâkimince verilmesi öngörülen karar veya işlemlere ilişkin olanlar sulh ceza hâkimine ... yapılmış sayılır*". Bkz. R.G., T. 28.06.2014, S. 29044. Bu bağlamda, KK'da yer alan "*sulh ceza mahkemesi*" deyiminden "sulh ceza hakimliği" anlaşılmalıdır. Nitekim çalışmamızda da, KK'nın hükümlerine yer verilirken "sulh ceza mahkemesi" ibareleri "sulh ceza hakimliği" olarak aktarılmıştır.

⁹⁰ Belediye zabıta görevlileri tarafından verilen idari para cezasına karşı, gerçek veya tüzel kişi tarafından sulh ceza hakimliğine başvurulması durumunda, belediye zabıta görevlisinin kararının kesinleşmesinin engellenmesi söz konusu olmaz ve karar kesinleşir. Ancak, sulh ceza hakimliği kararın yerine getirilmesini durdurabilir (KK 27/2). Öğretideki çeşitli görüşlere göre, KK 27/2'deki düzenleme, sadece mücbir bir sebebin varlığından ötürü yapılan başvuruyu sınırlı olarak değerlendirilmeli, genel anlamda uygulamayı durduran bir düzenleme olarak görülmemelidir. Bkz. ÇAĞLAYAN, (2006), s. 115-116; KANGAL, (2019), s. 466.

⁹¹ Çevreyi kirletme kabahatinden kaynaklanan idari para cezalarına ilişkin karara karşı, kararın gerçek veya tüzel kişiye tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç 15 gün içinde, sulh ceza hakimliğine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmaması halinde idari yaptırım kararı kesinleşir (KK 27/1). Kesinleşen bu idari para cezasına karşı sulh ceza hakimliğine başvuru imkanı kalmamaktadır. Ancak, mücbir sebebin varlığı dolayısıyla 15 günlük sürenin geçirilmiş olması halinde, bu sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren en geç 7 gün içinde idari para cezası kararına karşı sulh ceza hakimliğine başvuruda bulunulabilir. Bu durumda, başvuru dilekçesinde başvurunun süresinde yapılmasını engelleyen mücbir sebep(ler) dayanaklarıyla gösterilir (KK 27/4). Bununla birlikte, belediye tarafından gerçek veya tüzel kişiye gönderilen tebligat usulüne uygun değilse, bu durumda 7201 sayılı Tebligat Kanunu'na göre, sulh ceza hakimliğine başvuru süresi muhatabın tebligatı öğrendiği tarihten itibaren başlayacaktır. Ayrıca, Yargıtay'a göre, gerçek veya tüzel kişiye gönderilen tebligatta muhataba 15 gün yerine yanlış bir başvuru süresi bildirilmiş ve bildirilen bu süre 15 günden uzunsa, bu durumda gerçek veya tüzel kişinin sulh ceza hakimliğine yaptığı başvurunun kabul edilmesi gerekir. Bkz. Yrg. 11. CD., T. 13.07.2006, E. 2006/4188, K. 2006/6668 (www.kazanci.com, erişim: 21.03.2020).

hakimliklerinin bu konularda görevli olmasının Anayasa'ya aykırılığı iddiası Anayasa Mahkemesi tarafından kabul görmemiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi'nin, ilgili mahkemelerce bakılmakta olan davalar devam ederken itiraz yoluyla, KK'nın *"Bu Kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır"* hükmünü içeren 3. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası ve iptali talebiyle önüne gelen uyuşmazlıkta verdiği 01.03.2006 tarihli kararına göre⁹², basit nitelikte görülen suçlar hakkında idari yaptırımlara yer verilmesi ve daha ağır suçlar için verilen idari para cezalarına karşı yapılacak başvurularda kanunun idare hukukundan ziyade ceza hukukunu ilgilendirmesi sebebiyle adli yargının ve dolayısıyla sulh ceza hakimliklerinin görevli olması doğaldır; ancak idare hukuku esaslarına göre tesis edilen bir idari işlemin, sadece para cezası yaptırımını içermesine bakılarak denetiminin idari yargı alanından çıkarılarak adli yargıya bırakılması olanaklı değildir. Yüksek Mahkeme, *"Bu kuralın ... 5326 sayılı Kanun'un idari yargının görev alanını da kapsadığı anlaşılmaktadır. Ancak, Yasa'nın 19. maddesiyle bu kapsamın daraltılarak, diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için; bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, işyerinin kapatılması, ruhsat veya ehliyetin geri alınması, kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılınca kadar saklı tutulmaktadır. ... Bu durumda, itiraz konusu kuralla diğer yasalardaki kabahatlere yollama yapılarak, yalnızca yaptırımın türünden hareketle ve idari yargının denetimine tabi tutulması gereken alanlar gözetilmeden, bunları da kapsayacak biçimde başvuru yolu, itiraz, bunlara ilişkin usûl ve esasların değiştirilmesi, Anayasa'nın 125. ve 155. maddelerine aykırıdır, Kural'ın iptali gerekir. ..."* şeklinde ibarelere yer verdiği kararında KK'nın itiraz konusu 3. maddesini iptal etmiş ve yeni düzenleme yapması için yasama organına süre tanımak amacıyla iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesini uygun bulmuştur⁹³. Yüksek Mahkeme, gerek söz konusu kararında gerekse 2006

⁹² AYM., T. 01.03.2006, E. 2005/108, K. 2006/35. Bkz. R.G., T. 22.07.2006, S. 26236.

⁹³ Kanun koyucu, KK'nın 3. maddesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra ortaya çıkan hukuksal boşluğu doldurmak ve kamu yararının olumsuz bir şekilde etkilenmesini engellemek amacıyla yeni bir düzenleme ihdas etmiştir. Buna göre, KK'nın 3. maddesinin mevcut hali şu şekildedir:

"(1) Bu Kanunun;

a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını

yılında verdiği diğer kararlarında⁹⁴, KK'nın 3. maddesinin iptal gerekçesi doğrultusunda, cezai karakteri ağır basan fiillere yönelik verilen idari para cezası ve / veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarına karşı yapılan başvurunun sulh ceza hakimlikleri tarafından incelenmesini Anayasa'ya aykırı görmemiştir. Yine de görülmektedir ki, Anayasa Mahkemesi, idari yargının görev alanını gözeten bir karar vermiş, adli yargının görev alanını -kabahatler bakımından- daraltmıştır.

Kabahatlerin yargısal denetimini yapan sulh ceza hakimliklerine başvuru yolu harca tabi olmadığından (KK 31/1), bu durum -idare tarafından kabahatlerden dolayı idari para cezalarına sıklıkla başvurulması ve kişilerin maddi durumlarında bir kayıp yaşamaksızın uyuşmazlıkta taraf olarak yer alabilmeleri gibi nedenlerle- hak arama özgürlüğü bakımından isabetli olarak görülebilir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kararları göz önünde bulundurulduğunda, kural olarak kabahatlerin yargısal denetiminde sulh ceza hakimliklerinin görevli olması konusunda bazı hususlara dikkat çekilebilir. Uygulamada sulh ceza hakimlikleri, daha ziyade soruşturma evresinde görev yapan, uyuşmazlığın esasına yönelik bir yargılama faaliyeti gerçekleştirilmeyen yargı mercileridir. Durum böyleyken, kamu gücü kullanılarak idare hukuku ilkelerine göre verilen idari para cezalarına karşı yargısal yola başvurulduğunda, bir hüküm vermeden önce uyuşmazlığın esasına girilmesi, aleyhine idari işlem niteliğinde idari para cezası verilen kişiye hakim huzurunda savunma hakkı tanınması gerektiği ve idari para cezalarının teknik anlamda birer ceza olmadığı, göreve aykırı hareket eden kişilere görevlerini hatırlatma amacıyla tesis edilen bir idari işlem olduğu söylenebilir. Bu özellikler göz önüne alındığında, kabahatler dolayısıyla yargısal denetimin sulh ceza hakimliklerinde yapılması konusu dikkate değerdir. Bu bakımdan, öğretide, sulh ceza hakimliklerine kabahatlerin yargısal denetimi gibi ek görevler verilmesinin kuruluş amaçlarıyla bağdaşmadığı, bundan dolayı başvuru yolunda görevli merciin asliye ceza mahkemeleri olması gerektiği dile getirilmektedir⁹⁵. Bu görüşe bir alternatif olarak, ÇK'da yer alan kabahatlerde

gerektiren bütün fiiller hakkında uygulanır”.

⁹⁴ AYM., T. 09.03.2006, E. 2006/34, K. 2006/37. Bkz. R.G., T. 06.10.2006, S. 26311; AYM., T. 06.04.2006, E. 2006/54, K. 2006/47. Bkz. R.G., T. 06.10.2006, S. 26311; AYM., T. 12.04.2006, E. 2006/58, K. 2006/50. Bkz. R.G., T. 01.09.2006, S. 26276.

⁹⁵ KANGAL, (2019), s. 461; Kabahatlerin yargısal denetiminde görevli merciin sulh ceza hakimlikleri olması, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu'nun (Venedik Komisyonu) 13 Mart 2017 tarihli ve 852/2016 görüş numaralı Sulh Ceza Hakimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri Hakkında Görüş'te eleştirilmiştir. Bkz. www.venice.coe.int/webforms/

olduğu gibi, örneğin çevreyi kirletme kabahatinin meydana gelmesi ve bundan kaynaklı idari para cezası verilmesi durumunda, görevli yargısal merciin -harca tabi olmaksızın- idare mahkemeleri olarak belirlenmesi -idari yargının iş yoğunluğu gözetilerek- bir seçenek olarak düşünülebilir.

Öte yandan, belediye zabıta görevlileri tarafından verilen idari para cezalarına karşı hangi yerdeki sulh ceza hakimliğinin yetkili olduğu konusu da, hak kaybına uğranmaması adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yetkili mahkemenin, kamu tüzel kişiliğine sahip olan ve belediye zabıta görevlilerinin bağlı olduğu belediyenin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliği olduğu söylenebilir.

Bazı durumlarda, yetki konusunda birden fazla sulh ceza hakimliği arasında yetki uyuşmazlığı ortaya çıkabilmektedir. Yani idari para cezalarına karşı başvuru bakımından, birden fazla sulh ceza hakimliği kendini yetkili saymış veya sulh ceza hakimliklerinden hiçbiri kendini yetkili görmemiş olabilir. Bu durumda, sulh ceza hakimlikleri arasında yer yönünden yetki uyuşmazlığı çıktığı kabul edilir ve bu uyuşmazlığı ortak yüksek görevli mahkeme çözer. Böyle bir durumda, sulh ceza hakimlikleri aynı ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunuyorsa yetki uyuşmazlığını bu ağır ceza mahkemesi çözüme kavuşturacaktır⁹⁶. Şayet sulh ceza hakimlikleri farklı ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi içinde bulunuyorsa 5235 sayılı Kanun'un⁹⁷ 37/2 hükmüne göre, yetki uyuşmazlığı ilgili bölge adliye mahkemesi tarafından çözüme kavuşturulacaktır.

Diğer yandan, idari para cezasının kaldırılmasına ilişkin başvurunun yapıldığı sulh ceza hakimliğinde görevli hakimın davaya bakamamasına ve hakimın reddine ilişkin uygulanacak hükümler bakımından KK'da herhangi bir düzenleme bulunmadığından, böylesi durumlarda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun⁹⁸ ilgili hükümlerinin kıyasen uygulanacağı söylenebilir⁹⁹.

İ. (Son) Karar

Sulh ceza hakimliği, ilgilileri dinleyip bütün delilleri ortaya koyduktan sonra yürüttüğü yargılama sürecinin sonuna geldiğinde, aleyhine idari para

documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)004-tur, erişim: 25.03.2020.

⁹⁶ KANGAL, (2019), s. 462.

⁹⁷ R.G., T. 07.10.2004, S. 25606.

⁹⁸ R.G., T. 17.12.2004, S. 25673.

⁹⁹ KANGAL, (2019), s. 462.

cezası verilen ve hazır bulunan tarafa son sözünü sorar. Son söz hakkı, aleyhine idari para cezası verilen tarafın kanuni temsilcisi veya avukatı tarafından da kullanılabilir. Sulh ceza hakimliği, son kararını hazır bulunan tarafların huzurunda açıklar (KK 28/7).

Sulh ceza hakimliğinin başvurunun incelenmesi sonucunda hükmedebileceği son kararlar üç türdür:

1) Sulh ceza hakimliği, belediye zabıta görevlilerinin verdiği idari para cezasını hukuka uygun görmesi durumunda “*başvurunun reddine*” (KK 28/8-a),

2) Sulh ceza hakimliği, belediye zabıta görevlilerinin verdiği idari para cezasını hukuka aykırı görmesi durumunda “*idari yaptırım kararının kaldırılmasına*” (KK 28/8-b),

3) KK 41/2 ile 41/4’te olduğu gibi idari para cezasının alt ve üst sınırının kanunda gösterildiği kabahatlere ilişkin verilmiş olan idari para cezasına karşı başvuruda bulunulmuşsa, sulh ceza hakimliği, “*idari para cezasının miktarında değişiklik yaparak başvurunun kabulüne*” karar verebilir. Bu durumda, sulh ceza hakimliğine, belediye zabıta görevlilerinin yerine geçerek miktarın belirlenmesiyle sınırlı da olsa karar alma imkanı tanınmıştır. Öğretide, bu yöntemi, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargısal denetimine hakim olan ilkelerle bağdaştırmanın mümkün olmadığı dile getirilmektedir¹⁰⁰.

J. Kanun Yolu

İdari para cezalarına karşı gidilebilecek kanun yolu, başvuru yolu incelemesinde sulh ceza hakimliklerinin verdiği son kararlardan sonra ve bu kararlara karşı gidilebilecek bir yoldur. Anayasa 40/2’ye göre, “*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır*”. Bu bakımdan, belediye zabıta görevlilerinin idari para cezalarıyla ilgili verdiği kararlarda, aleyhine idari para cezası verilen kişinin bu cezaya karşı gidebileceği kanun yollarını ve mercileri göstermesi anayasal bir zorunluluktur.

Sulh ceza hakimliğinin verdiği son karara karşı, Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre itiraz edilebilir (KK m. 29). Bu itiraz, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenen olağan kanun yollarından olan itiraz kanun yolu¹⁰¹

¹⁰⁰ OTACI / KESKİN, s. 108; KANGAL, (2019), s. 483.

¹⁰¹ Sulh ceza hakimliği kararlarına yapılan itirazların itiraz kanun yolunda incelenmesi, o yerde birden fazla sulh ceza hakimliğinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen ha-

olarak görülmeli ve kararın tebliği¹⁰² tarihten itibaren en geç 7 gün içinde yapılmalıdır.

Ayrıca, sulh ceza hakimliğinin üç bin Türk Lirası dahil idari para cezalarına ilişkin kararları kesin olduğundan (KK 28/10), belediye zabıta görevlileri tarafından uygulanan idari para cezası bu miktarın altındaysa çevreyi kirletme kabahatiyle ilgili başvuru üzerine verilen kararlar kesindir.

İtiraza ilişkin karar, dosya üzerinden inceleme yapılmak suretiyle verilir (KK 29/2). İtiraz kanun yolu denetimi yapan sulh ceza hakimliği, her bir itirazla ilgili olarak “*itirazın kabulüne*” veya “*itirazın reddine*” karar verir (KK 29/3). İtiraz kanun yolu denetimi yapan sulh ceza hakimliğinin verdiği karar taraflara (belediye ile gerçek veya tüzel kişiye) tebliğ edilir. Avukatla temsil edilme halinde ayrıca taraflara tebligat yapılmaz (KK 29/4). Bu durumda, avukata yapılan tebligat yeterlidir.

İtiraz kanun yoluna başvuran gerçek veya tüzel kişi, bu konuda karar verilinceye kadar başvurusundan vazgeçebilir. Vazgeçme halinde bir daha aynı konuda başvuruda bulunulamaz (KK 30/1). Belediye adına itiraz kanun yoluna başvurulması durumunda, itiraz kanun yolu denetimi yapan sulh ceza hakimliği tarafından karar verilinceye kadar belediye kanun yolu başvurusunu kabul ederek, idari para cezası kararını geri alabilir (KK 30/2).

Hatırlanacağı üzere, idari para cezası kararına karşı başvuru yolu harca tabi değildir. Ancak, itiraz kanun yoluna başvuru dolayısıyla oluşan bütün masraflar ve vekalet ücreti, başvurusu veya savunması reddedilen tarafça ödenir (KK m. 31).

Diğer yandan, olağan kanun yollarından olan itiraz kanun yolu incelemesi üzerine karar verilir kesinleştikten sonra, kesinleşen bu kararların olağanüstü

kimliğe; son numaralı hakimlik için bir numaralı hakimliğe; ağır ceza mahkemesinin bulunmadığı yerlerde tek sulh ceza hakimliği varsa, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine; ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde tek sulh ceza hakimliği varsa, en yakın ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine aittir (Ceza Muhakemesi Kanunu 268/3-a); İtiraz kanun yoluyla ilgili detaylı bilgi için bkz. ÖZTÜRK / TEZCAN / ERDEM / SIRMA GEZER / SAYGILAR KIRIT / ALAN AKCAN / ÖZAYDIN / ERDEN TÜTÜNCÜ / ALTINOK VILLEMIN / TOK, s. 684-689; YENİSEY / NUHOĞLU, s. 836 vd.; TOROSLU / FEYZİOĞLU, s. 385-392; ŞAHİN / GÖKTÜRK, s. 261-264; ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞSIZ / TEPE, s. 487-490.

¹⁰² Kararların tebliği yahut tefhimi kavramları oldukça önemlidir. Zira yapılmış, ancak bu yollardan biriyle ilgisine bildirilmemiş bir işlem hiç yapılmamış gibi muamele görür. Bu sebeple, hukuki sonuç doğurmaz. Bkz. YURTCAN, s. 276-277.

kanun yolu incelemesine tabi olup olmadığı da belirlenmelidir. Bu konuda, Yargıtay Ceza Genel Kurulu, sulh ceza hakimliği tarafından KK uyarınca, kanun yollarında verilen kararlara karşı “*kanun yararına bozma*” olağanüstü kanun yoluna gidilemeyeceğini kabul etmektedir¹⁰³. Öğretide de benzer görüşler mevcuttur¹⁰⁴.

SONUÇ

Genel olarak kabahatleri, özel olarak ise çevreyi kirletme kabahatini işleyenlere uygulanan idari para cezalarıyla ilgili düzenlemeler içeren KK’nın bazı alanlarda eksiklikleri olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, KK m. 10’daki “*Hata*” başlıklı düzenlemenin yalnızca kasten işlenen kabahatlere uygulanabilmesi kanımızca KK’nın bir eksikliğidir. Bu durumda, örneğin, çevreyi kirletme kabahatinin taksirle işlenmesi halinde TCK’nın hata hallerine ilişkin hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır. Zira bu maddede, taksirle işlenen kabahatlerin göz ardı edildiği görülmektedir. Kanun koyucunun bu eksikliği gidermesi gerektiği söylenebilir.

Öte yandan, KK m. 14’teki “*İştirak*” başlıklı düzenleme gereğince, kabahatin birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda, kabahate iştirak eden bu kişilerin hepsinin “fail” olarak idari para cezasıyla cezalandırılması hakkaniyete uygun düşmemektedir. Bu hükümde, kabahate iştirak eden kişiler açısından “fail” ve “kabahat ortakları (şerikleri)” şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır. Kanun koyucu tarafından bu hükmün yeniden ele alınarak, “fail” ve “kabahat ortakları (şerikleri)” şeklinde bir ayrıma gidilmesi olumlu görülmektedir.

Ayrıca, KK m. 15’teki “*İçtima*” başlıklı düzenleme gözetilerek ÇK m. 20’de düzenlenen çevreyi kirletmeye ilişkin kabahatlere değinmek de isabetli olacaktır. Bu bağlamda, örneğin, bir motorlu taşıt sahibinin egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmaması ve aynı zamanda bu kişinin taşıtın imalatında bulunan egzoz gazı emisyon kontrol sistemi olan katalitik konvertör / katalizör / dizel partikül filtresi olmadan taşıtını kullanması halinde, bir fiille birden fazla kabahatin işlendiği durum ortaya çıkabilecektir. Ortaya çıkan her iki kabahat karşılığında öngörülen idari para cezası ayrı ayrı 1.895 TL’dir (ÇK m. 20). Ancak, söz konusu motorlu araç sahibi yalnızca bir kez 1.895

¹⁰³ Yrg. CGK., T. 23.03.2010, E. 2010/7-33, K. 2010/58 (www.kazanci.com, erişim: 21.03.2020).

¹⁰⁴ ŞAHİN, s. 13; ŞEN, (2010), s. 14-17.

TL idari para cezası ödemekle sorumlu tutulacaktır. Şayet her iki kabahatin sonucunda verilecek idari para cezası miktarları farklı olsaydı, bu durumda motorlu araç sahibi bunlardan en ağır olanıyla karşı karşıya kalacaktı (KK 15/1-1. cümle). Bunun dışında, KK 15/1-2. cümle de önem taşımaktadır. Bu bakımdan, örneğin, katı atık bırakan veya evsel atıksu deşarjı yapan diğer deniz araçlarından dolayı -deniz araçlarının hacimleri dikkate alınarak- çeşitli miktarlarda idari para cezası verilir. Verilen idari para cezasının derhal ve defaten ödenmemesi veya bu hususta yeterli teminat gösterilmemesi halinde, gemiler ve götürülebilen diğer deniz vasıtaları en yakın liman yetkilisine teslim edilerek seyrüseferden ve faaliyetten men edilir (ÇK m. 20). Bu ihtimalde kişi, bir fiiliyle hem idari para cezası yaptırımına hem de faaliyetten men idari yaptırımına muhatap olacağından, bu yaptırımların her birinin ayrı ayrı uygulanmasına karar verilmelidir (KK 15/1-2. cümle).

Bununla birlikte, KK 15/2'ye de değinmek gerekmektedir. Örneğin, umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletenlere 351 TL idari para cezası verilir (ÇK m. 20). Bu kabahatin aynı kişi tarafından birden fazla işlenmesi halinde, her bir fiille ilgili olarak ayrı ayrı idari para cezası verilecektir. Söz konusu kabahatin tekrar işlenmesi halinde idari para cezası artırılarak verilecektir. Yani umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletme fiilinin işlenmesinden itibaren üç yıl içinde birinci tekrarda bir kat (351 + 351= 702 TL), ikinci tekrarda iki kat (351 + 702= 1.053 TL) ve müteakip tekrarda da iki kat artırılarak verilmelidir (ÇK m. 23, KK 15/2).

Bir diğer husus da, bir fiilin hem kabahat hem de suç niteliğine sahip olması durumunda nasıl bir yaptırım uygulanacağıdır. Bunun cevabı ise, KK 15/3'te mevcuttur. Örneğin, ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tabi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltma kabahatini işleyenlere 88.499 TL idari para cezası verilir (ÇK m. 20). Aynı fiilin TCK m. 181'de düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçuna da sebebiyet vermesi halinde, bu kişiye yalnızca çevrenin kasten kirletilmesi suçundan dolayı yaptırım uygulanmalı; kabahatten dolayı yaptırım uygulanmamalıdır. Ancak, çevrenin kasten kirletilmesi suçundan dolayı ceza verilememesi halinde, fail ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tabi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltma kabahatinden sorumlu tutulmalıdır (KK 15/3).

Diğer taraftan, KK'da düzenlenen idari yaptırımlardan olan idari para cezalarının, cezayı veren taraf ve cezanın muhatabı olan taraf olarak iki tarafı

vardır. Cezayı verme görevi ve yetkisi, kanunilik ilkesi uyarınca, kanun koyucu tarafından belediye tüzel kişiliği (idare) içinde yer alan belediye zabıta görevlilerine tanınmıştır. Belediye zabıta görevlilerinin bu görevi ve yetkisi, kamu tüzel kişiliğine sahip olan, kamu gücü ayrıcalıklarını kullanan ve tek taraflı işlemler yapabilen belediyenin teşkilatı içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, belediye zabıta görevlilerinin “*toplum düzenini, genel ahlâkı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak amacıyla*” idari para cezalarını uygulamalarının gerekli ve önemli olduğu belirtilmelidir.

Ancak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Anayasa’da güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün gereği olarak, belediye zabıta görevlilerinin verdiği idari para cezalarının yargısal denetimi ve bu denetimin etkin kullanımının devlet tarafından sağlanması da bir o kadar önem taşımaktadır. Zira isabetsiz bir şekilde aleyhine idari para cezasına hükmedildiğini düşünen gerçek veya tüzel kişiler, bu cezayı başvuru yolunda görevli ve yetkili sulh ceza hakimliği nezdinde ve sonrasında da itiraz kanun yolunda görevli ve yetkili sulh ceza hakimliği nezdinde denetime tabi tutabilme imkanını ve güvencesini kullanabileceklerdir.

Böylelikle hem genel olarak tüm yargısal denetim yollarında hem de kabahatlerden kaynaklanan idari para cezalarının yargısal denetimi sürecinde kişiler, kendi koyduğu kurallara kendisinin de uyması gereken ve kendini denetleyen bir hukuk devletinde nefes alıp verdikleri hissiyatı ile hak kaybına uğramayacakları inancını taşıyacaklardır.

KAYNAKÇA

AKBULUT, Berrin: **Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanunu Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.

AKYILMAZ, Bahtiyar / SEZGİNER, Murat / KAYA, Cemil: **Türk İdare Hukuku**, Yenilenmiş 10. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.

ALICA, Süheyla: “Türkiye’de Çevre Suçları”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, C. 1, İstanbul, 2008, s. 59-88.

- ALICA, Süheyla: **Kent - Çevre - Hukuk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / YENİDÜNYA, A. Caner: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yenilenmiş Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- ATAY, Ender Ethem: **İdare Hukuku**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.
- BAŞARAN YAVAŞLAR, Funda: “Vergi Usul Kanunu’nda Yer Alan Vergisel Kabahat ve Yaptırımlar”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Tarafından Düzenlenen İdari Ceza Hukuku Sempozyumu** (Editörler: İlhan Ulusan / Funda Başaran Yavaşlar), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 285-297.
- BOZKURT, Yavuz: **Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşümü Çevre Sorunları ve Politikaları**, Güncellenmiş 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan: **İdare Hukuku Dersleri Temel Bilgiler**, Yeni Sisteme Göre Güncellenmiş 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan: **İdari Yaptırımlar Hukuku (Kabahatler Kanunu Yorumu)**, Asil Yayıncılık, Ankara, 2006.
- ÇÖRTOĞLU, Sahir: **Komşuluk Hukukunda Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasının Çevreye Etki ve Sonuçları (MK 661)**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1982.
- DEMİRBAŞ, Timur: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- DONAY, Süheyl: “İdarenin Ceza Verme Yetkisi Konusunda Anayasa Mahkemesinin Bir Kararı Üzerine Düşünceler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 37, S. 1-4, 1971, s. 411-427.
- EKİCİ, Mustafa: **Anlatımlı - Gerekçeli Kabahatler Kanunu ile İdari Suç ve Cezalar**, Adalet Yayınevi, İstanbul, 2005.
- ERTAŞ, Şeref: **Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku**, 2. Baskı, İleri Yayınları, İzmir, 2012.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel: **İdare Hukuku Dersleri**, Güncellenmiş 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018.

- GÜÇLÜ, Yaşar: **İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar**, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- GÜNDAY, Metin: **İdare Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011.
- GÜNEŞ, Ahmet M.: **Çevre Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- KANGAL, Zeynel T.: **Kabahatler Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- KANGAL Zeynel T.: **Kabahatler Hukuku**, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- KELEŞ, Ruşen / ERTAN, Birol: **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
- KELEŞ, Ruşen / HAMAMCI, Can / ÇOBAN, Aykut: **Çevre Politikası**, Güncellenmiş 8. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2015.
- KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan: **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.
- MAHMUTOĞLU, Fatih Selami: “Suç - Kabahat Ayrımı - İdari Ceza Hukukunun Temelleri”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Tarafından Düzenlenen İdari Ceza Hukuku Sempozyumu** (Editörler: İlhan Ulusan / Funda Başaran Yavaşlar), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 27-42.
- MEMİŞ, Emin: **Çevre ve Çevre İdare Hukuku (Teorik ve Pratik)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.
- MEMİŞ, Emin: **Genel İdare Hukuku**, Güncellenmiş 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.
- OĞURLU, Yücel: **İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma**, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Baskı, Ankara, 2001.
- OTACI, Cengiz/KESKİN, İbrahim: **Türk Kabahatler Hukuku**, Genişletilmiş 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- OZANSÜ, Mehmet Cemil: **Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Sübjektif Sorumluluk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- ÖĞÜTÇÜ, Muhlis: **Çevre Kolluk İşlemleri**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.

ÖZAY, İl Han: **Günışığında Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.

ÖZAY, İl Han: **Günışığında Yönetim**, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.

ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar / TEPE, İlker: **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

ÖZBEK, Veli Özer / KANBUR, Mehmet Nihat / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar / TEPE, İlker: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

ÖZEN, Mustafa: **İdari Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

ÖZGENÇ, İzzet: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 11. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖZBEK, Veli Özer: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, 5. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.

ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

ÖZTÜRK, Bahri: “Kabahatler Kanunu’nun Genel Esasları”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Tarafından Düzenlenen İdari Ceza Hukuku Sempozyumu** (Editörler: İlhan Uluslan / Funda Başaran Yavaşlar), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 123-139.

ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SIRMA GEZER, Özge / SAYGILAR KIRIT, Yasemin F. / ALAN AKCAN, Esra / ÖZAYDIN, Özdem / ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser / ALTINOK VILLEMIN, Derya / TOK, Mehmet Can: **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku** (Editör: Bahri Öztürk), Güncellenmiş 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

SANCAKDAR, Oğuz / US, Eser / KASAPOĞLU TURHAN, Mine / ÖNÜT, Lale Burcu: **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

- SÖZÜER, Adem / DURSUN, Selman: “TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu’ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, S. 9, 2006, s. 203-218.
- ŞAHİN, Cumhuriyet / GÖKTÜRK, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- ŞAHİN, Cumhuriyet: “Kabahatler Kanununun Uygulanmasına İlişkin Hukuki Değerlendirmeler (I)”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, C. 2, S. 4, 2010, s. 10-13.
- ŞEN, Ersan: **Çevre Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli Bir Çevrede Yaşama Hakkı)**, Kazancı Yayınevi, İstanbul, 1994.
- ŞEN, Ersan: “Kabahatler Kanunu’nun Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümleri ile İlişkisi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C. 5, S. 12, 2010, s. 11-17.
- ŞEN, Ersan: **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- TAŞDELEN, Aziz: **Vergi Usul Kanunu Yönünden Vergi Kabahatleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.
- TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/ÖNOK, R. Murat: **Uluslararası Ceza Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- TOROSLU, Nevzat / FEYZİOĞLU, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- ULUSAN, İlhan: **Medeni Hukukta Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977.
- ULUSOY, Ali D.: **İdari Yaptırımlar**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- ÜNVER, Yener / NUHOĞLU, Ayşe: **Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- YALÇIN, İsmail: **Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- YAVUZ, Hakan: **Çevre Sorunları ve Maliye Politikası**, Savaş Yayınevi,

Ankara, 2017.

YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

YILDIRIM, Turan / YASİN, Melikşah / KAMAN, Nur / ÖZDEMİR, H. Eyüp / ÜSTÜN, Gül / OKAY TEKİNSOY, Özge: **İdare Hukuku** (Editör: Turan Yıldırım), Güncelleştirilmiş 7. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

YILMAZ TURGUT, Nükhet: **Çevre Politikası ve Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012.

YOKUŞ SEVÜK, Handan: **Çevre Hukuku ve Doğal Çevrenin Korunması**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

YURTCAN, Erdener: **Yargıtay Kararları Işığında Kabahatler Kanunu ve Yorumu**, 3. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2018.

